

**Met Zelfvertrouwen naar School: Het Belang van een Goede Samenwerking Tussen
Opvang en Onderwijs in de Begeleiding van Peuters en Kleuters.**

A. P. Paardenkooper, 8580812

Youth, Education & Society, Universiteit Utrecht

B. Romijn

P. Leseman

21 juni 2021

Samenvatting

De transitie naar school is een grote stap die bijna elk kind in Nederland moet maken. Deze stap kan veel stress opleveren voor zowel het kind als de ouders. Om de transitie soepeler te laten verlopen heeft Stichting Samenwijs een peuterkleuterklas opgericht. Dit onderzoek tracht de volgende onderzoeksvraag te beantwoorden: In welke mate communiceren pedagogisch medewerkers en leerkrachten in dezelfde taal en draagt het spreken van één taal bij aan het optimaliseren van de doorgaande ontwikkelingslijn van kinderen van 0-7 jaar? Gebleken is dat pedagogisch medewerkers en leerkrachten goed overeenkomen in het handelen en de visie. Op het gebied van samenwerking en de professionele cultuur zijn verbeteringen nodig. Meer gelijkheid kan gecreëerd worden door het inzien van de waarde van alle professionals. De wet- en regelgeving en een situatie als corona zijn duidelijke belemmerende factoren in het bieden van een doorgaande lijn. In het algemeen is een peuterkleuterklas een mooie tussenstap waar zowel peuters, kleuters, ouders en leerkrachten baat bij hebben. Het is in ieders belang om landelijk de samenwerking tussen opvang en onderwijs te versterken en voor ieder kind deze tussenstap aan te bieden.

Sleutelwoorden: kinderopvang, kleuteronderwijs, VVE, peuterkleuterklas

Abstract

The transition to school is a big step almost every child in the Netherlands has to make. This can create a stressful situation for both the child and parents. In an attempt to gradually introduce children to school, Stichting Samenwijs started a preschooler/kindergartener-class (peuterkleuterklas). The central research question of this research is: to what extent do preschool teachers and kindergarten teachers communicate in the same language and does this contribute to optimizing the continuous development of children aged 0-7? In practice and in vision preschool and kindergarten teachers communicate relatively the same. Improvements have to be made in working together and in the professional culture. To create more equality both teachers need to be treated as professionals. The Dutch law and a situation like corona are clear limitations in creating continuous development. Overall, a peuterkleuterklas is a great intermediate step for preschoolers, kindergarteners and their parents and teachers. It is in everyone's interest to strengthen the collaboration between preschool and kindergarten and to create this intermediate step for all children.

Keywords: preschool, kindergarten, ECEC, toddler

Met Zelfvertrouwen naar School: Het Belang van een Goede Samenwerking Tussen Opvang en Onderwijs in de Begeleiding van Peuters en Kleuters.

Aanleiding

In Nederland gaan kinderen vanaf 4 jaar naar de basisschool en zijn ze vanaf 5 jaar leerplichtig (OCO, 2019). Voordat het kind 4 is kunnen ouders hun kind laten opvangen op bijvoorbeeld een kinderdagverblijf. Bij het kinderdagverblijf valt een kind onder het toezicht van een pedagogisch medewerker. Deze opleiding is op mbo-niveau en pedagogisch medewerkers vallen onder de Collectieve Arbeidsovereenkomst (CAO) Kinderopvang. De kinderopvang valt onder het Ministerie van Sociale Zaken en Werkgelegenheid (Vroom, 2007; Kinderopvang Werkt, 2021). Leerkrachten hebben vaak een pabo-opleiding op hbo-niveau en vallen onder de CAO Primair Onderwijs. Het ministerie wat hierover gaat is Onderwijs, Cultuur en Wetenschap (Rijksoverheid, 2021d). Deze wettelijke, harde knip tussen opvang en onderwijs creëert voor kinderen een grote overgang van opvang naar onderwijs (Fabian, 2002 in Dockett & Perry, 2006). Jonge kinderen hebben behoefte aan voorspelbaarheid doormiddel van vaste routines en bekende ruimtes. Dit geeft hen een gevoel van veiligheid (Singer & Kleerkoper, 2009). Daarom zijn er zogenaamde peuterkleuterklassen gestart op een aantal locaties in Nederland. Hier zitten 3,5-jarigen samen met 4-jarigen in een klas waardoor zij al eerder en op een begeleide manier kennis maken met de school, leerkrachten, andere kleuters en schoolse routines (Denissen & Ijpelaar, 2020). Binnen de peuterkleuterklas werken de pedagogisch medewerker en de leerkracht intensief samen. In dit onderzoek zal gekeken worden naar deze samenwerking, en dan met name naar communicatie tussen de pedagogisch medewerker en de leerkracht. Het doel van dit onderzoek is om te kijken in hoeverre pedagogisch medewerker en leerkrachten dezelfde taal spreken en of dit bijdraagt aan het bieden van een doorgaande lijn van opvang naar onderwijs.

Wettelijke kaders kinderopvang en onderwijs

In Nederland maakten in 2019 bijna 1 miljoen kinderen gemiddeld 20 uur per week gebruik van kinderopvang (NJI, 2021; Fukkink en collega's, 2017). Om de kwaliteit van de kinderopvang te verhogen en te borgen is in 2018 de Wet Innovatie en Kwaliteit Kinderopvang (IKK) in werking getreden. De vernieuwde beroepskracht-kind-ratio (BKR) is onderdeel van deze wet. De BKR voor 2-4-jarigen is 1 pedagogisch medewerker op 8 kinderen (Rijksoverheid, 2021). De maximale groepsgrootte voor kinderen tot 4 jaar is 16 kinderen (Rijksoverheid, 2021). De gemiddelde schoolklas in Nederland telt 23-24 kinderen.

Hoeveel kinderen er in een klaslokaal mogen zitten wordt in het onderwijs enkel bepaald door de bruto vloeroppervlakte (Rijksoverheid, 2021b).

Vanaf 4 jaar mag een kind volgens de Wet op het Primair Onderwijs naar school. Vanaf 3 jaar en 10 maanden mag een kind maximaal 5 ‘wendagen’ hebben maar is het kind geen leerling (Rijksoverheid, 2021a). Vanaf 5 jaar is een kind in Nederland leerplichtig. Dit betekent dat het kind ingeschreven moet staan bij een onderwijsinstelling en de school regelmatig moet bezoeken (OCO, 2019).

Bij de kinderopvang wordt voorschoolse educatie (VE) aangeboden. Dit is onderdeel van voor- en voerschoolse educatie (VVE). Kinderen met een VVE-indicatie hebben (risico op) een taalachterstand en krijgen daarom een advies van het consultatiebureau om naar een (vorm van) kinderopvang te gaan waar VVE wordt gegeven. VE stimuleert de Nederlandse taalontwikkeling van kinderen. Ook kinderen zonder VVE-indicatie kunnen op het kinderdagverblijf VE aangeboden krijgen (Rijksoverheid, 2021e).

Effecten kinderopvang

Nederland heeft altijd verschillende vormen van informele en formele kinderopvang gekend. Tegenwoordig maken meer kinderen dan ooit gebruik van kinderopvang (Fukkink en collega's, 2017). De kinderopvang speelt een grote rol in het leven van veel kinderen en gezinnen en in de maatschappij. Uit verschillende nationale en internationale onderzoeken is gebleken dat het voor kinderen zeer positieve effecten kan hebben als zij naar een vorm van kinderopvang gaan. Het bezoeken van kinderopvang zou onder andere gunstige effecten hebben op de sociale vaardigheden, cognitieve ontwikkeling en de taalvaardigheden van kinderen (Fukkink en collega's, 2017). Onderzoek van Slot en collega's (2018) toonde tevens aan dat de taalontwikkeling positief beïnvloed wordt. Luijk en collega's (2015) ontdekten dat meer uren op het kinderdagverblijf tijdens de voerschoolse periode later leidde tot snellere taalontwikkeling. Dit effect zou bovendien nog waarneembaar zijn op de lange termijn. Daarbij zou het aanbieden van VVE langetermijneffecten hebben op rekenen, lesparticipatie en discipline. Kinderen bleken op 5-jarige leeftijd betere sociale vaardigheden te hebben wanneer zij daarvoor naar een kinderdagverblijf waren geweest (Stolk en collega's, 2013). Het is daarom van belang kinderen al vroegtijdig cognitief te stimuleren (Berlinski en collega's, 2008).

Bovengenoemde gunstige effecten van de kinderopvang zijn sterker of zelfs uitsluitend aanwezig bij een kinderopvang van goede kwaliteit (Fukkink en collega's, 2017). De emotionele ondersteuning die de pedagogisch medewerker biedt is gerelateerd aan de

woordenschat van kinderen en de interactievaardigheden van de pedagogisch medewerker zijn gerelateerd aan het welbevinden van het kind (Fukkink en collega's, 2017). De interactie tussen het kind en de leerkracht of pedagogisch medewerker zou invloed hebben op de prestaties van de kinderen en kwalitatief goede interacties zouden bijdragen aan een goede voorbeeldfunctie van de leerkracht of pedagogisch medewerker (Tonge en collega's, 2018). De pedagogisch medewerker is dus een zeer belangrijke factor in de kwaliteit en ontwikkeling van de kinderopvang. Ook is de pedagogisch medewerker een belangrijke voorspeller van de kwaliteit van VVE (Bienemann, 2021). Er wordt daarom steeds meer aandacht besteed aan de professionalisering van deze medewerkers (Fukkink en collega's, 2017). Dit kan bijvoorbeeld door het toepassen van regelmatige bijscholing, waarbij nieuwe theorieën en paradigma's over VVE worden aangeleerd aan de pedagogisch medewerkers (Bove en collega's, 2018).

Transitie naar school

Niet alleen het bezoeken van een kinderdagverblijf heeft een positieve invloed op het kind, uit onderzoek blijkt ook dat een goede overgang naar school en een goede begeleiding hierbij vanuit de school kan bijdragen aan een succesvolle schoolcarrière (Nelson, 2004; Di Santo & Berman, 2012). Ook volgens Pianta en collega's. (1999) is het van belang dat de school het kind helpt om de overgang soepel te laten verlopen. Zij onderstrepen het belang van een doorlopende lijn van VVE van opvang naar onderwijs. In Nederland zijn er veel van deze VVE-programma's waarbij iedere opvang of school vrij is om te kiezen welke ze gebruiken (NJI, 2021b) Volledige continuïteit tussen het VVE wat een kind op de opvang ontvangt en wat hij op school krijgt is dus niet gegarandeerd.

De stap naar school kan veel stress opleveren voor zowel het kind als de ouder (Tapper, Strawhacker, 2013). Op school gelden er andere verwachtingen van het kind, er is een nieuwe sociale omgeving en er zijn fysieke veranderingen (Iruka en collega's, 2012). Jonge kinderen hebben baat bij vaste routines en een bekende ruimte wat voorspelbaarheid en een gevoel van veiligheid geeft (Singer & Kleerekoper, 2009). Door de overgang van opvang naar school is er een onderbreking in drie factoren die ervoor zorgen dat het kind zich veilig voelt. Volgens Fabian (2002, in Dockett & Perry, 2006) zijn dit de fysieke omgeving, de sociale omgeving en de pedagogisch-didactische omgeving. Met de fysieke omgeving wordt het klaslokaal bedoeld, met de sociale omgeving de kinderen en de leerkrachten en met de pedagogisch-didactische omgeving wordt vooral de handelwijze van de medewerker bedoeld. De stress die het wennen oplevert kan ervoor zorgen dat het kind geen energie meer heeft om andere activiteiten te ondernemen zoals spelen, leren en nieuwe vriendjes maken (Thijs &

Koomen, 2008). Een veilige omgeving is daarom een van de basisvoorwaarden om te kunnen leren en dit is dan ook een van de vier pedagogische basisdoelen van de kinderopvang (Meij, 2011).

Het handelen van de pedagogisch medewerker en de leerkracht in de groep hebben volgens onderzoek belangrijke invloed op het kind (Casbergue en collega's, 2014). Onderzoek van Slot en collega's (2018) toonde aan dat kinderen meer betrokkenheid toonden tijdens activiteiten wanneer het vaste routines en structuur krijgt aangeboden. De emotionele betrokkenheid die nodig is voor het creëren van een sterke band met een kind moet een leerkracht tijdens zijn opleiding al leren (Slot en collega's, 2018). Een leerkracht zou als tweede hechtingsfiguur kunnen fungeren. Wanneer het kind stress ervaart valt het terug op de veilige band met de leerkracht (Thijs & Koomen, 2008). Verder zou een goede relatie tussen medewerker en kind volgens Colwel en Lindsey (2002) het aanpassingsvermogen van een kind beïnvloeden. Bij de overgang van opvang naar onderwijs is veel aanpassing vereist van het kind. Een positieve relatie met de leerkracht zou verder bijdragen aan het gevoel van veiligheid waardoor een kind autonomie kan ontwikkelen. Een goede relatie met de pedagogisch medewerker en leerkracht draagt dus bij aan een soepelere overgang.

Tenslotte zou de relatie tussen het gezin en de school een belangrijke rol spelen bij de overstap naar school. Goede communicatie met de ouders en wederzijds begrip zijn hierbij van belang (Pianta en collega's, 1999). Ouders worden graag betrokken bij wat er in de klas speelt en de processen binnen de opvang en school (Denissen & Ijpelaar, 2020). De meeste leerkrachten vinden het prettig om persoonlijk contact te hebben met ouders voor het kind naar school komt (Nelson, 2004). Ook gaven ouders in het onderzoek van La Paro en collega's (2009) graag deel te nemen in zogenaamde transitie-activiteiten waarin de ouders en het kind werden voorbereid op de overstap naar school. Wel kwam uit het onderzoek dat kleuterleerkrachten minder betrokkenheid toonden bij de activiteiten dan pedagogisch medewerkers (La Paro en collega's, 2009). Een mogelijke reden hiervoor zou kunnen zijn dat de kleuterleerkrachten de ontvangende partij zijn waar pedagogisch medewerkers de kinderen naar school moeten overdragen. Pedagogisch medewerkers zijn daardoor al meer betrokken bij het kind en zijn welzijn (La Paro en collega's., 2009).

De peuterkleuterklas

Peuterkleuteronderwijs streeft ernaar de overgang tussen opvang en onderwijs soepeler te laten verlopen. Bij deze gemengde vorm van opvang en onderwijs zitten de oudste peuters samen in een groep met de jongste kleuters (Denissen & Ijpelaar, 2020). Het

peuterkleuteronderwijs biedt veel voordelen volgens Denissen en Ijpelaar (2020). Een samenwerking tussen opvang en onderwijs leidt volgens hen tot minder kansenongelijkheid en het verbetert de warme overdracht van de peuter naar de kleuterklas. Door de peuters al eerder naar een schoolse omgeving te laten gaan raken zij al gewend aan de schoolstructuur en omgeving en kunnen zij zich sneller aanpassen in de reguliere kleuterklas. De tijd die bespaard wordt met het aanleren van de schoolse vaardigheden kan besteed worden aan spelen en leren. Daarnaast zou het vroegtijdig introduceren van onderwijs aan peuters bijdragen aan veerkracht, zelfregulatie en zelfredzaamheid van de kinderen. Ook de sociaal-emotionele ontwikkeling wordt positief beïnvloedt door het vroeg aanbieden van taal en doordat de peuters veelzijdige interacties met kleuters, pedagogisch medewerkers en leerkrachten hebben (Denissen & Ijpelaar, 2020). In de peuterkleuterklas is het mogelijk activiteiten aan te bieden in de zone of proximal development (ZPD) aan peuters. In de ZPD leren kinderen met behulp van volwassenen maar ook van klasgenoten die het al wel kunnen. Juist door de combinatie van peuters en kleuters kunnen zij elkaar helpen in de ZPD (Morrissey & Brown, 2009).

De peuterkleuterklas als tussenstap zorgt voor een minimale onderbreking van de fysieke, sociale en pedagogisch-didactische omgeving (Fabian, 2002, in Dockett & Perry, 2006), wat zorgt voor meer continuïteit in de emotionele veiligheid. Een hogere emotionele veiligheid is gerelateerd aan betrokkenheid van het kind bij activiteiten. In een peuterkleuterklas kan het kind dus sneller gaan spelen, ontdekken en leren vanuit de bestaande veilige basis (Thijs & Koomen, 2008). Ook zijn sociale netwerken met leeftijdsgenoten van belang bij het bieden van continuïteit tijdens de overgang. Wanneer het kind met peers de transitie maakt kunnen zij terugvallen op deze vertrouwde relaties wat bovendien zou bijdragen aan de sociale competenties van het kind (La Paro en collega's, 2009). Wanneer kinderen een vertrouwensband hebben met leeftijdsgenoten zorgt dit ervoor dat ze gemakkelijker samen spelen (Singer & Kleerekoper, 2009).

Binnen de wettelijke kaders is een peuterkleuterklas lastig te creëren. Dit komt met name door de strenge BKR voor peuters (Rijksoverheid, 2021) en het feit dat peuters alleen samen in een groep met kleuters mogen zitten als er sprake is van een activiteit (Denissen & Ijpelaar, 2020).

Huidige onderzoek

De pedagogisch medewerker en de leerkracht als één team

In de peuterkleuterklassen moeten pedagogisch medewerkers en leerkrachten samenwerken. Omdat zij vanuit twee verschillende opleidingsachtergronden werken kan het een uitdaging zijn om hun visie en handelen op elkaar aan te laten sluiten. Er moet zowel pedagogisch als didactisch gehandeld worden (Compen, 2021). Dit is van cruciaal belang bij een goede samenwerking (Denissen & Ijpelaar, 2020). Bij deze samenwerking mogen statusverschillen geen rol spelen. Pedagogisch medewerkers en leerkrachten zorgen samen voor alle kinderen en zij moeten elkaar kunnen vertrouwen (Veen, Emmelot & Gevers Deynoot-Schaub, 2019). Daarnaast is het van belang afspraken te maken over onder andere het gebruik van de ruimte, het dagritme, en regels en rituelen voor de kinderen (Singer & Kleerekoper, 2009).

De peuterkleuterklas brengt twee werelden samen; die van opvang en de pedagogisch medewerker en die van onderwijs en de leerkracht. Uit een gesprek met stakeholders die met dit peuterkleuteronderwijs te maken hebben bleek dat deze werelden nog niet helemaal op elkaar aansluiten. Om een daadwerkelijke warme overdracht te kunnen creëren is onderlinge afstemming over de ontwikkeling van het kind van belang. Vooral het hanteren van dezelfde termen speelt hier een belangrijke rol in (Denissen & Ijpelaar, 2020). De communicatie in dezelfde ‘taal’ tussen pedagogisch professionals en leerkrachten zal in dit onderzoek verder uitgediept worden. Hiervoor is een intern onderzoek gedaan bij Stichting Samenwijs Opvang en Onderwijs op verschillende niveaus van de organisatie met als doel de hoofdonderzoeksvraag, *“In welke mate communiceren pedagogisch medewerkers en leerkrachten in dezelfde taal en draagt het spreken van één taal bij aan het optimaliseren van de doorgaande ontwikkelingslijn van kinderen van 0-7 jaar?”*, te beantwoorden. Om deze vraag stapsgewijs te kunnen beantwoorden zijn de volgende deelvragen opgesteld:

1. *In hoeverre is er een discrepantie in taal zichtbaar in het handelen van de pedagogisch medewerkers en de leerkrachten?*
2. *In hoeverre is er een discrepantie in taal zichtbaar in de visies van de pedagogisch medewerkers en leerkrachten?*
3. *In hoeverre is er een discrepantie in taal zichtbaar in de woorden die pedagogisch medewerkers en leerkrachten gebruiken?*
4. *Wat is er nodig voor de verdere professionalisering van pedagogisch medewerkers en leerkrachten?*

Methodie

Participanten

Dit onderzoek is gedaan bij Stichting Samenwijs. Dit is een organisatie voor zowel kinderopvang als basisonderwijs waarbij de meeste locaties een Samenwijscentrum vormen. Opvang en onderwijs werken binnen de stichting nauw samen. Twee Samenwijscentra hebben een peuterkleuterklas. Om meerdere lagen van de organisatie te kunnen meenemen zijn 3 pedagogisch medewerkers (30%), 2 leerkrachten (20%), 1 pedagogisch coach (10%), 3 managers (30%) en 1 directeur (10%) geïnterviewd. In totaal zijn er 10 interviews afgenomen. Van de respondenten identificeert 90% zich als vrouw en 10% als man. 80% heeft een hbo-opleiding afgerond of is daar mee bezig en 20% een mbo-opleiding. Gemiddeld waren respondenten 35.80 jaar oud en hadden zij gemiddeld 14.70 jaar werkervaring. Gemiddeld werken zij 8.42 jaar bij Samenwijs. Voor de observaties zijn 4 kleuters (57%) en 3 peuters (43%) geobserveerd. Alle kleuters waren 4 jaar oud en alle peuters 3 jaar oud.

Instrumenten

Interviews

Er zijn gestandaardiseerde open-ended interviews afgenomen (Fraenkel en collega's, 2015). Er is voor deze methode gekozen omdat op die manier wel gestuurd kan worden door middel van richtinggevende vragen maar er ook ruimte is voor de participant om zelf aan te vullen of een zijpad te nemen. De vragen voor de interviews zijn opgesteld aan de hand van grondig vooronderzoek binnen de organisatie en in de literatuur. Daarnaast hebben gesprekken met stakeholders plaatsgevonden om de interviewvragen te kunnen opstellen. De interviewvragen zijn onderverdeeld in 4 subcategorieën; handelen, visie, woorden en professionalisering. Onder handelen valt bijvoorbeeld het bieden van uitdaging aan peuters, de taakverdeling en de themavoorbereiding. Visie gaat onder andere over de mening over de peuterkleuterklas en over zelfredzaamheid. Bij woorden wordt gekeken naar welke woorden worden gebruikt zoals 'kind' of 'leerling'. Onder professionalisering vallen onder andere de mogelijkheden tot bij- en nascholing en de professionele cultuur.

De interviews zijn grotendeels (N=8) online afgenomen via het programma Microsoft Teams. Een aantal (N=2) zijn fysiek afgenomen. De interviews zijn afgenomen tussen 9 en 28 april. De interviews duurden tussen de 20 en 40 minuten. Respondenten hebben vooraf een toestemmingsformulier ondertekend waarmee zij geïnformeerde toestemming hebben gegeven. De opnamen van de interviews zijn anoniem opgeslagen op de YODA-schijf van de Universiteit Utrecht en verwerkt in anonieme transcripten.

Observaties

De observaties zijn gecategoriseerd als non-participant naturalistische observaties. De onderzoeker heeft een observer-as-participant rol aangenomen (Fraenkel en collega's, 2015). Participanten wisten wie de onderzoeker is omdat er voor de daadwerkelijke observaties al is meegelopen op de groep. Ze wisten dat ze geobserveerd werden. Omdat er wel met de participanten en eventuele kinderen aanwezig op de groep gesproken is, is er sprake van oppervlakkige participatie door middel van interactie. Er was geen inmenging in de activiteiten van diegenen die geobserveerd werden (Fraenkel en collega's, 2015). Er is gebruik gemaakt van het observatie-instrument inCLASS Toddler (Slot en collega's, g.d.). De drie domeinen die hierin worden onderzocht is de teacher interaction, de peer interaction en de task orientation. De observaties zijn gebruikt om te kijken naar de kwaliteit op de groep en daarmee het handelen van de pedagogisch medewerker en de leerkracht. De interacties zijn gemeten tussen het kind en de leerkracht of pedagogisch medewerker, tussen het kind en de andere kinderen en tussen het kind en de activiteit. De kinderen zijn geobserveerd in 4 rondes, dus 4 observaties per kind ($N = 28$). De minimale score per dimensie is 1 en de maximale is 7. De scores 1 en 2 vallen in de laagste range, de scores 3-5 de middelste range en een score van 6 of 7 valt in de hoogste range. Conflict scores zijn hierbij gehercodeerd.

De observaties zijn gedaan in een peuterkleuterklas tussen 18 en 20 mei. Op beide observatiedagen waren er 10 kleuters aanwezig. Op de dag dat de kleuters werden geobserveerd waren er 5 peuters aanwezig en op de dag dat de peuters werden geobserveerd waren er 6 peuters aanwezig. Beide dagen waren 1 pedagogisch medewerker en 1 leerkracht aanwezig. Van de geobserveerde kinderen hebben de ouders geïnformeerde toestemming gegeven doormiddel van het ondertekenen van een toestemmingsformulier. De scores zijn anoniem opgeslagen op de YODA-schijf van de Universiteit Utrecht en anoniem verwerkt.

Analyse

De audio van de interviews is opgenomen en daarna letterlijk getranscribeerd. Na het transcriberen zijn de interviews handmatig gecodeerd. Voor het analyseren van de interviews is een codeerschema gebruikt. Het codeerschema (bijlage A) is gebaseerd op de codes die uit de interviews naar voren kwamen. De gegroepeerde codes zijn gekwantificeerd door middel van turven.

De observaties zijn verwerkt met IBM SPSS Statistics. De scores zijn geanonimiseerd ingevuld. Voor de domeinscores zijn gemiddelden berekend doormiddel van alle dimensie-

scores. Dit is voor peuters en kleuters apart gedaan maar ook van alle kinderen samen. Om de betrouwbaarheid te berekenen is een independent sample t-test gedaan.

Resultaten

Interviews

Handelen

Taakverdeling. In de interviews is 14 keer naar voren gekomen dat er geen op papier vastgelegde taakverdeling is tussen de pedagogisch medewerker en de leerkracht. In de peuterkleuterklassen zijn beide medewerkers samen verantwoordelijk voor alle kinderen. Wel is het zo dat de leerkracht eindverantwoordelijk is voor de kleuters en de pedagogisch medewerker voor de peuters. Opvallend is dat in kleine dingen merkbaar is dat de leerkracht vaker een leidende rol aanneemt. Zo is er 14 keer genoemd dat de leerkracht vaak de activiteiten organiseert. Een van de respondenten geeft hiervoor als reden: “[...] ik heel weinig tijd heb na werktijd en de leerkracht heeft dat natuurlijk wel.”

Respondenten gaven 15 keer aan dat opvang en onderwijs samen de themavoorbereiding doen waarbij de inhoud en uitwerking worden besproken. Hierin heeft VVE een faciliterende rol omdat het als basis wordt gezien voor het peuter- en kleuteronderwijs. Op alle Samenwijs-locaties wordt in de kleuterklassen hetzelfde thema gebruikt als op de opvang. De themavoorbereiding voelt voor respondenten als een vorm van houvast. De doelen zijn bekend en de activiteiten worden samen bedacht. Zo zegt een respondent:

Het is fijn dat we nu contactmomenten hebben met de juffen. Dat we daar de thema's in kunnen bespreken. [...] dan weet je een beetje van waaraan en waaraf jouw taak daarin is, zeg maar jouw rol voor het komende thema.

Tenslotte is er aan de pedagogisch medewerkers en de leerkrachten van de peuterkleuterklas gevraagd hoe zij elkaar ondersteunen. Zij geven aan elkaar praktisch te ondersteunen tijdens het werken met en observeren van de kinderen. Een van hen geeft aan: “tijdens speelmomenten als ik zie dat [de ander] in een hoek aan het meespelen is dan ben ik op dat moment de verzorger.” De onderlinge ondersteuning in de klas wordt als zeer positief en fijn ervaren. De open manier van communiceren werkt als goede ondersteuning.

Observatiesystemen. Door de opvang wordt er gewerkt met het observatiesysteem Konnect en door het onderwijs met Parnassys. Ze sluiten nog niet helemaal op elkaar aan maar de een heeft daar meer moeite mee dan de ander. Het bepaalt voor een deel de rol van de

pedagogisch medewerker die ‘vastzit’ aan de peuters en de leerkracht die hierdoor enkel de kleuters kan observeren.

Contact met ouders. De observaties worden besproken in de oudergesprekken waarbij de pedagogisch medewerker, de leerkracht en de ouders aanwezig zijn. Dit fungeert als afsluitend gesprek bij de opvang en intakegesprek bij het onderwijs. Hoewel het soms lastig is alle agenda’s op elkaar te laten aansluiten zijn de respondenten er positief over. Vooral het betrekken van de ouders in de warme overdracht heeft toegevoegde waarde.

Bij de opvang is er bij elk breng- en haalmoment wel even contact. Hierin worden vaak praktische gebeurtenissen gedeeld zoals eet- en slaaptijden maar ook wat het kind heeft gedaan. Vanwege Corona is dit contact momenteel zo kort mogelijk en vooral online.

Bij het onderwijs is dit minder. Wel proberen de leerkrachten vooral bij nieuwe kinderen of in bijzondere gevallen even contact te zoeken met de ouder voor- of na schooltijd. Dit kan echter niet elke dag en niet bij elk kind omdat de breng- en haaltijden voor alle kinderen hetzelfde zijn. Hierdoor is het niet mogelijk alle ouders tegelijk te woord te staan. Door het jaar heen zijn er oudergesprekken maar deze zijn niet verplicht voor ouders. Tenslotte is er digitaal contact met de ouders via de website of de klassenblog. Vanwege Corona is ook bij het onderwijs het contact met de ouders beperkt tot een minimum.

Uitdaging bieden en coöperatief leren. De peuterkleuterklas biedt uitdaging voor de oudste peuters maar ook de jongste kleuters profiteren hier door coöperatief te leren. Zo kwam er tijdens de interviews 16 keer naar voren dat de peuters vanaf 3,5 jaar vaak toe zijn aan verdere ontwikkeling. Deze uitdaging kunnen zij niet in de peutergroep krijgen vanwege de jongste peuters waar ook rekening mee moet worden gehouden. Zo zegt een respondent: “Ik denk dat je ze net daarin dat stapje verder kunt bieden [...] en door het zien van de kleuters kunnen ze zich daar ook aan optrekken, imitatiegedrag, het mee willen doen, waardoor ze zichzelf ook gaan uitdagen.”. Respondenten geven aan dat de peuterkleuterklas activiteiten aanbiedt in de Zone of Proximal Development.

Visie

Oprichting en mening peuterkleuterklas. De peuterkleuterklas is ontstaan omdat Samenwijs de overstap van opvang naar school wilde versoepelen voor de kinderen. Daarnaast is het ook een manier om de oudste peuters uitdaging te kunnen bieden. Veel medewerkers zeiden trots te zijn op hun werk. Een respondent zegt:

Ik kan iedere dag zien wat het met de peuters en met de kleuters doet en hoe ze dan ook doorstromen naar de kleuterklas dan denk ik van ja, dit is wel een hele mooie uitkomst om die drempel te verlagen.

Alle respondenten positief over het idee van een peuterkleuterklas en dit is 23 keer genoemd in de interviews.

Natuurlijke overgang. Respondenten geven in de interviews 34 keer aan dat Samenwijs ernaar streeft een natuurlijke overgang te creëren door kinderen veelvuldig te laten wennen. Kinderen mogen de eerste periode nog heen en weer tussen de oude en de nieuwe groep. Daardoor kunnen zij altijd terugvallen op de vertrouwde omgeving en medewerker wat ze een veilig gevoel geeft en zo is de overgang een logische stap. Het wennmoment wordt dus steeds uitgebreider en steeds zelfstandiger voor het kind. Momenteel is het wisselen tussen groepen en daarbij het wennmoment lastiger te creëren vanwege Corona. Daarnaast is het voordeel dat bij de meeste Samenwijscentra de school en de opvang in een gebouw zitten. Een van de respondenten zegt: “de kinderen kennen het gebouw, sommige juffen kennen ze al, ze zien ons toch nog lopen dus ja, ik denk dat het toch wel vertrouwd al is.”. De zelfverzekerdheid waarmee de kinderen in de volgende groep komen zorgt voor een kortere wenperiode en een doorgaande lijn. Respondenten gaven 21 keer aan dat zij kind-volgend werken. Zo maakt een kind pas de overstap naar de volgende groep als hij er echt klaar voor is. Een van de respondenten zegt: “En als je instroomt in de volgende kleutergroep dan ben je daar al als een vis in het water want anders ga je nog niet over.”.

Zelfredzaamheid en de doorgaande lijn. Voordat de kinderen naar de peuterkleuterklas of naar de kleuterklas gaan vinden respondenten het van belang dat de zelfredzaamheid van kinderen op de opvang is gestimuleerd. Dit is 8 keer naar voren gekomen in de interviews. Zindelijkheid en zichzelf kunnen aan- en uitkleden zijn hierbij de twee meest genoemde factoren. Zo zegt een leerkracht:

Gewoon een broek en een trui aan en uit [...] en je gym schoenen aan en uit is toch wel fijn als kinderen dat zelf kunnen. Dus dat zijn vooral dingen die met zelfredzaamheid te maken hebben die ik fijn vind als kinderen kunnen als ze 4 zijn.

Ook een pedagogisch medewerker noemt dit: “Zelfredzaamheid, dat ze zelf de jas aan kunnen, schoenen aan, sokken aan. Ja van die dingen eigenlijk wel.”. Hier is een lijn te zien tussen opvang en onderwijs in de verwachtingen van 4-jarigen op het gebied van zelfredzaamheid.

Verder zijn de pedagogisch medewerkers bezig met een aantal basisvaardigheden voor school zoals de kleuren, tellen en de vormen. Daarbij gaven respondenten aan dat zij kinderen aanleren om zelfstandig om te gaan met materialen in de peuterkleuterklas, een van de vaardigheden die ze in de kleuterklas moeten hebben. In de peutergroep is dit lastiger aan te bieden omdat je rekening moet houden met jongere kinderen.

Ontwikkeling. De peuterkleuterklas zou goed zijn voor verschillende ontwikkelingsgebieden. Voor peuters creëert het mogelijkheden om op cognitief gebied extra uitdaging te bieden die in de peutergroepen niet kan worden geboden. Zo zegt een respondent: “ik denk echt juist in het sociale maar ook in het cognitieve juist dat stapje verder wat je kan doen”. Daarbij biedt de peuterkleuterklas veel ontwikkelingsmogelijkheden op sociaal-emotioneel gebied, zoals emotionele veiligheid. Zo zegt een van de medewerkers van de peuterkleuterklas:

We staan met 2 in de klas dus er is veel meer nabijheid [...]. Je hebt gewoon de tijd om dat kind te laten wennen, en hoe meer veilig dat kind zich voelt, kan hij steeds letterlijk en figuurlijk een stapje van je wegnemen.

Wel is het zo dat sommige peuters maar één dagdeel naar de opvang komen. 3 respondenten gaven aan dat het hierdoor lastig is om deze kinderen echt te laten wennen en om met de doelen aan de slag te gaan; daar is te weinig tijd voor.

Wet- en regelgeving. De wet- en regelgeving vormt een groot obstakel voor het vormen van de peuterkleuterklas en de doorgaande lijn. Vooral de GGD-richtlijnen en de BKR staan de ontwikkeling van kinderen in de weg. Zo zegt een respondent:

Je hebt gewoon net met verschillende regeltjes te maken met de leidster-kind-ratio is daar, is bij de opvang heel anders dan bij ons dus wij kunnen niet zomaar zeggen hier heb je 10 kinderen want als er dan GGD-controle komt dan hebben ze daar een probleem.

En zegt een ander: “wij zien in die gymzaal, die kinderen kunnen al zo veel maar je beperkt ze eigenlijk door de regels.”, Pedagogisch medewerkers mogen namelijk geen gebruik maken van de gymzaalattributen. 7 keer kwam de wet- en regelgeving naar voren als een belemmering in de ontwikkeling van de peuters. Een respondent zegt:

Ik vind het heel lastig dat de wet het op alle mogelijke manieren bijna onmogelijk probeert te maken terwijl het iets is wat zo natuurlijk is voor de kinderen, wat zo prettig kan zijn om die overgang daadwerkelijk te verkleinen.

Woorden

Uit de interviews is naar voren gekomen dat er nog verschillen zijn in taal omtrent de pedagogisch medewerker, de naam van de groep en de opvang en het onderwijs. Wel gebruikten alle respondenten het woord ‘kinderen’ en was er dus geen onderscheid in kind of leerling. Een van de respondenten zegt waarom het belangrijk is om het woord leerling niet te gebruiken: “iedere leerling is een kind en niet ieder kind is een leerling.”

Bij Samenwijs zijn ze bezig met de overgang in woorden van pedagogisch medewerker naar pedagogisch professional. Een respondent legt uit: “Iedereen is een professional. En dan heb je ook daar geen ongelijkheid meer.”. Toch worden de woorden pedagogisch medewerker en pedagogisch professional nog veel door elkaar gebruikt terwijl er wel 6 keer naar voren is gekomen dat respondenten vinden dat de pedagogisch medewerker en leerkracht gelijkwaardig zijn.

Het gebruik van de woorden ‘de opvang’ en ‘het onderwijs’ lijken het verschil tussen de twee onderdelen van de organisatie aan te duiden. Verder blijkt dat het onderwijs vaak een leidende rol aanneemt en de opvang een volgende. Dit is te zien in de verhouding tussen de leerkracht en de pedagogisch medewerker, zoals beschreven onder taakverdeling, maar ook in de visie en de (ongeschreven) regels. Zo hebben respondenten het over de “regeltjes van school” die de kinderen in de peuterkleuterklas alvast leren. Een respondent zegt:

Nu merk je vaak dat onderwijs de leiding heeft en dat opvang volgt [...]. In plaats van dat wij vaak volgend zijn dat wij ook dingen in kunnen voegen, dat we ook aan kunnen geven van hier zijn wij mee bezig, hoe pakken jullie dat aan? [...] Ik denk dat wij heel waardevolle toevoegingen kunnen bieden ook voor het onderwijs.

Professionalisering

Samenwerking. Wat betreft de samenwerking is er op twee gebieden ruimte voor verbetering. Zo zou het samenspelen van de kinderen in bijvoorbeeld gezamenlijke hoeken meer mogen zijn en is het lastig een tijdstip te vinden voor gezamenlijk overleg.

Voor de samenwerking zijn de gezamenlijke thema-overleggen en studiedagen faciliterend maar ook is het belangrijk elkaar te kennen. De samenwerking tussen pedagogisch medewerkers en leerkrachten is een randvoorwaarde voor het samenspelen van de kinderen. Zo zegt een respondent: “het zou mooi zijn als onze kinderen echt helemaal geïntegreerd zijn, dat het gewoon spelenderwijs gaat, met andere kinderen meespelen van school.”. Het belang van de samenwerking tussen pedagogisch medewerkers en leerkrachten is 19 keer naar voren gekomen in de interviews.

De verschillende werktijden van leerkrachten en pedagogisch medewerkers maken het lastig om samen te werken. Leerkrachten hebben vaak na schooltijd kind-vrije-tijd om andere dingen te doen terwijl opvang tot in de avond doorwerkt. Dat maakt het soms lastig om samen te werken omdat er simpelweg geen tijd is.

Opleiding en kennis, bij- en nascholing. Respondenten gaven aan dat er bij Samenwijs de mogelijkheid is om cursussen te volgen en dat er regelmatige studiedagen zijn. Deze zijn soms met onderwijs en opvang samen.

Het management is het erover eens dat er geen specifieke opleiding nodig is voor het werken in een peuterkleuterklas. Vooral de persoonlijke kenmerken bepalen of iemand al dan niet geschikt is voor het werken in de peuterkleuterklas. Een van de respondenten uit het management zegt echter wel dat pedagogisch professionals naast persoonlijke kwaliteiten ook meer kennis van de algehele ontwikkeling zou moeten hebben.

Wat van belang is, is dat mensen moeten openstaan voor de samenwerking, flexibel zijn en oude routines durven loslaten. Het delen van kennis is hierbij ook belangrijk. Juist de verschillende opleidingen kunnen elkaar ook goed aanvullen. Het is van belang de professionals de tijd te geven om de samenwerking op te zetten en om ingespeeld te raken op elkaar.

Informeel overleg. Het voordeel van samen in een gebouw zitten is dat het de mogelijkheid biedt tot informeel overleg bijvoorbeeld in de gangen, dit is 7 keer genoemd. Zo zegt een van de respondenten:

We hebben veel informeel overleg omdat we natuurlijk een kleine school zijn lopen wij elke dag wel even bij opvang binnen om ook gewoon persoonlijk even te vragen van hoe gaat het, maar ook om meer praktische dingen af te stemmen.

Men moet er wel voor waken dat wanneer er een peuterkleuterklas is dit niet als “doorgeefluik” wordt gebruikt.

Professionele cultuur. Bovenstaand probleem van het doorgeefluik heeft ook te maken met de professionele cultuur. Iedereen moet hiervoor openstaan om het succesvol te laten zijn. Ook de gezamenlijke hoeken voor kinderen van 0-7 jaar zijn hierin van belang en er is waarschijnlijk een verandering in cultuur nodig dat echt alle kinderen hier gebruik van gaan maken. Daarnaast is het belangrijk dat oude routines worden losgelaten en er een nieuwe manier van werken ontstaat. Dit heeft echter tijd nodig.

Daarnaast hadden 3 respondenten het over een omgekeerde beweging. Nu gaan de peuters naar de kleuters maar een aantal respondenten zou graag zien dat de leerkrachten eens komen kijken in de peutergroepen. Leerkrachten kunnen dan zien hoe de peuters bij de opvang kunnen zijn.

Observaties

Om de kwaliteit van de peuterkleuterklas te meten is gekeken naar interacties tussen het kind en de volwassenen en de peers en de betrokkenheid bij de activiteit.

Tabel 1*inCLASS Scores van de Kleuters*

Kleuters		<i>Range</i>	<i>M</i>	<i>SD</i>
Teacher interactions	Positive engagement	1.00 – 6.00	4.63	1.31
	Communication	1.00 – 6.00	4.19	1.60
	Conflict	5.00 – 7.00	6.88	0.50
	Totaal	3.00 – 6.33	5.23	0.79
Peer interactions	Sociability	2.00 – 7.00	4.88	1.36
	Communication	2.00 – 7.00	4.38	1.50
	Assertiveness	1.00 – 6.00	3.31	1.85
	Conflict	5.00 – 7.00	6.56	0.73
Task orientation	Totaal	3.00 – 6.75	4.78	1.07
	Engagement	4.00 – 7.00	5.50	0.97
	Self-reliance	2.00 – 7.00	5.31	1.14
	Behavior control	5.00 – 7.00	5.75	0.58
	Totaal	3.67 – 6.67	5.52	0.71

Tabel 2*inCLASS Scores van de Peuters*

Peuters		<i>Range</i>	<i>M</i>	<i>SD</i>
Teacher	Positive engagement	1.00 – 6.00	4.75	1.48
interactions	Communication	1.00 – 6.00	4.17	1.40
	Conflict	7.00 – 7.00	7.00	0.00
	Totaal	3.00 – 6.33	5.31	0.92
Peer	Socialbility	5.00 – 7.00	5.50	0.67
interactions	Communication	4.00 – 6.00	5.33	0.65
	Assertiveness	1.00 – 5.00	3.00	1.71
	Conflict	7.00 – 7.00	7.00	0.00
	Totaal	4.25 – 6.25	5.21	0.61
Task	Engagement	5.00 – 7.00	6.17	0.71
orientation	Self-reliance	5.00 – 7.00	5.92	0.51
	Behavior control	5.00 – 7.00	6.33	0.78
	Totaal	5.33 – 6.67	6.13	0.39

Tabel 3*inCLASS Scores van Peuters en Kleuters samen*

Kleuters en				
Peuters		<i>Range</i>	<i>M</i>	<i>SD</i>
Teacher	Positive engagement	1.00 – 6.00	4.68	1.36
interactions	Communication	1.00 – 6.00	4.18	1.49
	Conflict	5.00 – 7.00	6.93	0.38
	Totaal	3.00 – 6.33	5.26	0.83
Peer	Socialbility	2.00 – 7.00	5.14	1.15
interactions	Communication	2.00 – 7.00	4.79	1.29
	Assertiveness	1.00 – 6.00	3.18	1.76
	Conflict	5.00 – 7.00	6.75	0.59
	Totaal	3.00 – 6.75	4.96	0.91
Task	Engagement	4.00 – 7.00	5.79	0.92
orientation	Self-reliance	2.00 – 7.00	5.57	0.96
	Behavior control	5.00 – 7.00	6.00	0.72
	Totaal	3.67 – 6.67	5.79	0.66

Zoals te zien is in tabel 3 liggen de gemiddelde scores voor alle drie de domeinen tussen de 4.96 en 5.79. Deze scores vallen in de midden-hoge range. De betrokkenheid bij activiteiten, task orientation, scoort het hoogst en peer interacties het laagst. Gemiddeld hebben deze drie categorieën lage standaarddeviatie. Dit betekent dat de scores dicht bij elkaar liggen. Zowel kleuters (tabel 1) als peuters (tabel 2) scoren laag op assertiviteit (3.31 en 3.00). Hierin is ook een grotere standaarddeviatie te zien van 1.85 (tabel 1) en 1.71 (tabel 2). Er is dus veel verschil in de scores op deze dimensie. Ook is er weinig conflict zowel met de volwassenen als met de andere kinderen. Gezamenlijk scoren peuters en kleuters 6.93 op conflict met de volwassene met een zeer lage standaarddeviatie van 0.38 (tabel 3). Er was dus weinig tot geen conflict met de volwassenen tijdens de observaties. Ook met peers was de score 6.75 op conflict met een standaarddeviatie van 0.59 (tabel 3). Ook met peers was er dus weinig tot geen conflict tijdens de observaties en verschillen de scores weinig van elkaar.

Er is met een t-toets gekeken of de observeerde tussen peuters en kleuters op de drie domeinen significant zijn. Dit is niet het geval met p-waarden van 0.65 voor teacher interactions, 0.06 voor peer interactions en 0.16 voor task interactions.

Discussie

Huidig onderzoek en eerder onderzoek

In dit onderzoek is gekeken naar de communicatie tussen pedagogisch medewerkers en leerkrachten op het gebied van handelen, visie, woorden en professionalisering en of het spreken van één taal bijdraagt aan een doorgaande ontwikkelingslijn. Dit is gedaan door middel van interviews en observaties.

Als het gaat om handelen spreken pedagogisch medewerkers en leerkrachten vooral dezelfde taal tijdens de gezamenlijke themavoorbereiding. VVE heeft een faciliterende rol in deze samenwerking en onderlinge ondersteuning. Verder zijn er midden tot hoge scores geobserveerd op interactievaardigheden. Dit geldt voor alle drie de domeinen; interacties met de leerkracht, met andere kinderen en de betrokkenheid bij taken. De interactievaardigheden van de leerkracht/pedagogisch medewerker zijn gerelateerd aan het welzijn van kinderen en hebben bovendien invloed op de prestaties (Fukkink en collega's, 2019; Tonge en collega's, 2018). De betrokkenheid bij activiteiten scoort hoog op de inCLASS (Slot en collega's, g.d.) en dit is gerelateerd aan hoge emotionele veiligheid (Thijs & Koomen, 2008).

Over de taakverdeling in de peuterkleuterklas, die op natuurlijke wijze is ontstaan, is men tevreden. Singer en Kleerekoper (2009) stellen juist dat het van belang is dit concreet af te spreken. Het valt op dat leerkrachten meestal de leiding nemen in de taakverdeling. Dit heeft te maken met praktische zaken zoals kind-vrije uren van de pedagogisch medewerker maar ook met de professionele cultuur. Daarnaast sluiten de observatiesystemen van opvang en onderwijs niet op elkaar aan. Deze observaties worden gebruikt voor het driepartijengesprek tussen opvang, onderwijs en de ouders. Dit is een belangrijke transitie-activiteit waar zowel ouders als kinderen profijt van hebben (La Paro en collega's, 2009). Het contact met ouders is bij de opvang regelmatig en informeler dan bij het onderwijs. Dit zou bij het onderwijs regelmatig mogen omdat ouders graag op de hoogte zijn van wat er in de klas speelt (Denissen & Ijpelaar, 2020).

Ten tweede is gekeken naar de visie van pedagogisch medewerkers en leerkrachten. Zij komen sterk overeen in de visie op de aspecten van het bieden van een natuurlijke overgang, kind-volgend werken, het aanleren van zelfredzaamheid en het stimuleren van de ontwikkeling. Zo wordt er Samenwijs-breed gewerkt aan de natuurlijke overgang en door kind-volgend te werken krijgt ieder kind genoeg tijd om te wennen en het kind kan terugvallen op de vertrouwde basis (Thijs & Koomen, 2008; La Paro en collega's, 2009; Singer & Kleerekoper, 2009). Hiervoor is het echter wel van belang dat ook peuters het Samenwijscentrum regelmatig bezoeken. Pedagogisch medewerkers en leerkrachten zijn het

erover eens dat het belangrijk is dat kinderen een basisniveau van zelfredzaamheid hebben. Naast zelfredzaamheid stimuleert de peuterkleuterklas volgens de respondenten ook ontwikkeling op motorisch, cognitief en met name sociaal-emotioneel vlak, wat ook al bleek uit onderzoek (Denissen & Ijpelaar, 2020).

Bijna alle respondenten gaven aan dat de wet- en regelgeving omtrent de kinderopvang het bijna onmogelijk maakt een natuurlijke overgang te creëren voor de kinderen. De peuterkleuterklas is met name lastig te realiseren vanwege de strenge BKR (rijksoverheid, 2021 & 2021c). Ook de regels van de GGD zoals het niet gebruik mogen maken van toestellen in de gymzaal beperken de kinderen in hun ontwikkeling en transitie naar school. Daarnaast geldt voor kinderen in het onderwijs een leerplicht waardoor zij regelmatig komen, bij de opvang is dit niet het geval. Als peuters weinig aanwezig zijn is het wennen lastiger.

Voor deelvraag 3 is gekeken naar de gebruikte woorden. Als het om de kinderen gaat zitten de respondenten op één lijn. Er is echter nog geen eenduidigheid omtrent de woorden pedagogisch professional, pedagogisch medewerker en leerkracht. Ook maakte men onderscheid tussen ‘de opvang’ en ‘het onderwijs’, oftewel ‘wij’ en ‘zij’. Het is juist van belang bij het zorgen voor gelijkheid dat statusverschillen geen rol spelen volgens Veen en collega's (2019). Om deze gelijkheid te creëren is het belangrijk iedereen als (pedagogisch) professional aan te spreken maar ook te werken aan een verandering in de professionele cultuur.

Bij deelvraag 4 is gekeken naar deze professionele cultuur en de professionaliteit van de medewerkers. Door elkaar te zien als gelijkwaardige partners binnen één organisatie kan een ‘ons’ gevoel ontstaan. Een omgekeerde beweging van onderwijs naar opvang kan ook bijdragen aan deze gelijkwaardigheid. Meer inzet om gelijkwaardigheid te creëren en de professionele cultuur te veranderen is daarom van belang. Samenwijs zet hierin al stappen maar het heeft ook tijd nodig. Tenslotte is het van belang medewerkers bij- en nascholing aan te bieden voor het behouden van de kwaliteit (Bove en collega's, 2018). Respondenten geven aan dat er bij Samenwijs ruimte is om zich op die manier verder te professionaliseren. Door gezamenlijke studiedagen met opvang en onderwijs kunnen medewerkers nader tot elkaar te komen.

Wat betreft de mate van communicatie in dezelfde taal tussen pedagogisch medewerkers en leerkrachten en de mogelijke bijdrage hiervan aan het optimaliseren van de doorgaande lijn kan geconcludeerd worden dat als het gaat om handelen en visie pedagogisch medewerkers en leerkrachten goed overeenkomen. Op het gebied van

samenwerking en de professionele cultuur zijn verbeteringen nodig. De wet- en regelgeving en een situatie zoals corona zijn duidelijke belemmerende factoren in het bieden van een doorgaande lijn. Het spreken van één taal tussen opvang en onderwijs maakt de transitie naar school kleiner en natuurlijker en draagt op die manier bij aan het optimaliseren van de doorgaande ontwikkelingslijn van kinderen van 0-7 jaar.

Sterke kanten en beperkingen

Dit onderzoek is sterk omdat het meerdere lagen van de organisatie heeft belicht en omdat er een combinatie van interviews en observaties is gebruikt. Hierdoor is er een completer beeld ontstaan dan wanneer slechts een deel van de organisatie is onderzocht en er met één methode gewerkt zou zijn.

Daarnaast zijn er een aantal beperkingen op te noemen. Ten eerste moet in acht worden genomen dat dit onderzoek is uitgevoerd tijdens een pandemie. Deze pandemie had direct invloed op de beschikbaarheid van respondenten maar ook op de doorstroom van peuters naar het onderwijs. Er was veel uitval van respondenten door ziekte, quarantaine en het vervangen van afwezige collega's. Iedereen moest in de eigen 'bubbel' blijven waardoor respondenten het vaak hadden over een pre-corona situatie en een huidige situatie. Hierdoor is het aanbod van de doorgaande lijn momenteel vaak anders dan voor corona.

Ten tweede waren er niet van alle locaties respondenten en kunnen 1 of 2 respondenten niet een hele locatie vertegenwoordigen. Dit maakt de generaliseerbaarheid voor de hele organisatie Samenwijs lager. Bovendien is het niet generaliseerbaar voor heel Nederland omdat dit onderzoek een selecte steekproef van één organisatie betrof.

Ten derde zijn de observaties en interviews afgenomen door één onderzoeker. Deze heeft geen officiële inCLASS training gevolgd. Bias kan daardoor een rol spelen in de resultaten. De observaties zijn maar op één locatie afgenomen. Verder kunnen de leerkracht-interacties en peer-interacties beïnvloed zijn door de pandemie omdat kinderen en leerkrachten elkaar afgelopen anderhalf jaar maar weinig hebben gezien. Hierdoor spelen kinderen misschien minder samen of vinden ze het contact met de leerkracht of pedagogisch professional spannender dan in de situatie voor corona.

Vervolgonderzoek

Omdat de transitie naar school van toepassing is op bijna elk kind in Nederland dat 4 wordt en naar het reguliere basisonderwijs gaat is het van belang vervolgonderzoek te doen. Hierbij kan gekeken worden naar het idee om kinderen al met 3,5 jaar naar school te laten

gaan voor meer uitdaging die ze bij de opvang doorgaans niet krijgen vanwege het leeftijdsverschil met de 2-jarigen. Ook kan er meer onderzoek worden gedaan naar de ontwikkeling van 3,5- en 4-jarigen, hoe dat aansluit op elkaar en hoe je daar als opvang en onderwijs in kunt samenwerken om deze leeftijdsgroep te stimuleren.

Daarbij kan meer onderzoek gedaan worden naar de effecten van de peuterkleuterklas op de kinderen. Dit zal enige tijd na de pandemie moeten plaatsvinden zodat deze onbedoelde bijeffecten minder invloed hebben op de ontwikkeling. Vooralsnog lijkt de peuterkleuterklas een positief effect te hebben maar dit is nog niet met wetenschappelijk onderzoek aangetoond en meetbaar gemaakt. Specifiek zou gekeken kunnen worden naar de effecten voor VVE kinderen. Omdat deze kinderen risico lopen op een achterstand of een achterstand hebben kan gekeken worden of de peuterkleuterklas kan bijdragen in het verminderen van (het risico op) deze achterstand.

Aanbevelingen

Gebleken is zowel uit de literatuur als het huidige onderzoek dat de stap naar de basisschool veel stress kan opleveren en zelfs een tijdelijke terugval of stilstand in de ontwikkeling kan veroorzaken. Het is daarom van belang peuters zo goed mogelijk te begeleiden bij deze overgang om te zorgen voor een doorgaande ontwikkeling en meer zelfvertrouwen voor het kind. Een peuterkleuterklas is hiervoor een mooie tussenstap waar zowel peuters, kleuters, ouders en leerkrachten baat bij hebben. De aanbeveling van deze onderzoeker is dan ook om landelijk de samenwerking tussen opvang en onderwijs op te zetten en voor ieder kind deze tussenstap aan te bieden. Minimaal moet er enige vorm van begeleiding zijn naar de kleuterklas zoals uitstapjes naar school met de peers en pedagogisch medewerker.

De kinderopvang blijkt een belangrijke rol te hebben in de maatschappij en draagt bij aan een positieve ontwikkeling van kinderen op cognitief, sociaal-emotioneel gebied en de zelfredzaamheid. Een goede overgang naar school is van belang voor de schoolcarrière en daarmee het hele leven van kinderen. Daarom is het erg belangrijk om meer gelijkheid te creëren tussen opvang en onderwijs. Dit kan onder andere door financiële gelijkstelling door de overheid, zodat ieder kind in Nederland gratis gebruik mag maken van de opvang. Maar ook in de professionele cultuur moet verandering komen. Het oprichten van kindcentra waarbij opvang en onderwijs één gebouw delen en het aanspreken van iedereen als een professional draagt hieraan bij.

Referenties

Berlinski, S., Galiani, S. & Gerler, P. (2008). The Effect of Pre-Primary Education on Primary School Performance. *Journal of Public Economics* 93, 219-234.

<https://doi.org/10.1016/j.jpubeco.2008.09.002>

Bienemann, C. (2021, februari). Werken aan kwaliteit in de Voorschoolse Educatie.

Handreiking Pedagogisch beleidsmedewerker in de VE.

[https://www.maatschappelijkekinderopvang.nl/wp-](https://www.maatschappelijkekinderopvang.nl/wp-content/uploads/2021/02/Handreiking-pedagogisch-beleidsmedewerker-in-de-VE-16-februari-2021.pdf)

[content/uploads/2021/02/Handreiking-pedagogisch-beleidsmedewerker-in-de-VE-16-februari-2021.pdf](https://www.maatschappelijkekinderopvang.nl/wp-content/uploads/2021/02/Handreiking-pedagogisch-beleidsmedewerker-in-de-VE-16-februari-2021.pdf)

Bove, C., Jensen, B., Wyslowska, O., Iannone, R. L. & Mantovani, S. (2018). How Does Innovative Continuous Professional Development (CPD) Operate in the ECEC Sector? Insights from a Cross-Analysis of Cases in Denmark, Italy and Poland. *European Journal of Education* 53, 34-45. <https://doi.org/10.1111/ejed.12262>

Casbergue, R. M., Whatley Bedford, A. & Burstein, K. (2014). CLASS Reliability Training as Professional Development for Preschool Teachers. *Journal of Research in Childhood Education* 28(4), 426-440. <https://doi.org/10.1080/02568543.2014.944724>

Colwell, M. & Lindsey, E. (2010). Teacher-Child Interactions and Preschool Children's Perceptions of Self and Peers. *Early Child Development and Care* 173(2-3), 249-258. <https://doi.org/10.1080/0300443030303096>

Compen, G. (2021). Peuter-Kleutergroep: Het Ei van Columbus? *Edux*, 1-3.

Denissen, I. & Ijpelaar, B. (2020). *Werk met Peuters en Kleuters in een Groep*. InStondo.

Di Santo, A. & Berman, R. (2012). Beyond the Preschool Years: Children's Perceptions About Starting Kindergarten. *Children & Society* 26, 469-479.
<https://doi.org/10.1111/j.1099-0860.2011.00360.x>

Dockett, S. & Perry, B. (2006). Children Experiencing Transition. In Dunlop, A-W. & Fabian, H. (2006) *Informing Transitions in the Early Years*. McGraw-Hill Education.

Fukkink, R., Groeneveld, M., Henrichs, L., Leseman, P., Slot, P., Vermeer, H. (2017). *De Nederlandse Kinderopvang in Wetenschappelijk Perspectief*. SWP.

Fraenkel, J. R., Wallen, N. E. & Hyun, H. H. (2015). *How to Design and Evaluate research in education* (9th edition). McGraw Hill Education.

Iruka, I. U., Gardner-Neblett, N., Matthews, J. S. & Winn, D-M. C. (2012). Preschool to Kindergarten Transition Patterns for African American Boys. *Early Childhood Research Quarterly*, 29, 106-117. <http://dx.doi.org/10.1016/j.ecresq.2013.11.004>

Kinderopvang werkt. (2021). *Opleiding Kinderopvang*. <https://www.kinderopvang-werkt.nl/werkzoekenden/opleiding-kinderopvang>

La Paro, K. M., Kraft-Sayre, M. & Pianta, R. C. (2009). Preschool to Kindergarten Transition Activities: Involvement and Satisfaction of Families and Teachers. *Journal of*

Research in Childhood Education, 17 (2), 147-158.

<https://doi.org/10.1080/02568540309595006>

Luijk, M. P. C. M., Linting, M., Henrichs, J., Herba, C. M., Verhage, M. L., Schenk, J. J., Arends, L. R., Raat, H., Jaddoe, V. W. V., Hofman, A., Verhulst, F. C., Tiemeier, H., & IJzendoorn, M. H. (2015). Hours in non-parental child care are related to language development in a longitudinal cohort study. *Child: Care, Health and Development*, 41(6), 1188–1198. <https://doi-org.proxy.library.uu.nl/10.1111/cch.12238>

Morrissey, A.-M. & Brown, P. M. (2009). Mother and Toddler Activity in the Zone of Proximal Development for Pretend Play as a Predictor of Higher Child IQ. *Gifted Child Quarterly*, 53(2), 106-120. <https://doi-org.proxy.library.uu.nl/10.1177/0016986208330563>

Meij, H. (2011). De Basis van Opvoeding en Ontwikkeling. Notitie Nederlands Jeugdinstituut.

Nederlands Jeugd Instituut. (2021). Cijfers over jeugd en opvoeding: Kinderopvang. <https://www.nji.nl/nl/Databank/Cijfers-over-Jeugd-en-Opvoeding/Overzicht-van-het-jeugdstelsel-Kinderopvang>

Nederlands Jeugd Instituut (2021a). Erkende interventies VVE.

<https://www.nji.nl/nl/Databank/EffectieveJeugdinterventies/Interventies/Erkend?them a=VVE>

Nelson, R. F. (2004). The Transition to Kindergarten. *Early Childhood Education Journal*, 32 (3), 187-190. <https://doi.org/10.1023/B:ECEJ.0000048971.21662.01>

OCO. (2019). Tot welke leeftijd ben je leerplichtig? <https://www.onderwijsconsument.nl/tot-welke-leeftijd-ben-je-leerplichtig/>

Pianta, R. C., Cox, M. J., Taylor, L. & Early, D. (1999). Kindergarten Teachers' Practices Related to the Transition to School: Results of a National Survey. *The Elementary School Journal* 100(1), 71-86. <https://doi.org/10.1086/461944>

Rijksoverheid. (2021). Wet IKK. <https://www.veranderingenkinderopvang.nl/kwaliteit/wet-ikk>

Rijksoverheid. (2021a). Wet op het Primair Onderwijs.
https://wetten.overheid.nl/BWBR0003420/2017-01-01/#HoofdstukI_TiteldeelII_Afdeling1_Paragraaf4_Artikel39

Rijksoverheid. (2021b). Hoe is de groep van mijn kind op de basisschool samengesteld?
<https://www.rijksoverheid.nl/onderwerpen/basisonderwijs/vraag-en-antwoord/hoe-zijn-de-groepen-in-het-basisonderwijs-bo-samengesteld>

Rijksoverheid. (2021c). Rekentool Beroepskracht-kindratio (BKR) in de kinderopvang.
<https://www.1ratio.nl/bkr/#/>

Rijksoverheid. (2021d). Hoe word ik leraar in het basisonderwijs?

<https://www.rijksoverheid.nl/onderwerpen/werken-in-het-onderwijs/vraag-en-antwoord/leraar-basisonderwijs>

Rijksoverheid. (2021e). Krijgt mijn peuter of kleuter voorschoolse of vroegschoolse educatie

VVE)? <https://www.rijksoverheid.nl/onderwerpen/voorschoolse-en-vroegschoolse-educatie/vraag-en-antwoord/wat-is-voorschoolse-en-vroegschoolse-educatie-vve>

Slot, P. L., Bleses, D. & Downer, J. (g.d.). *The Individualized Classroom Assessment Scoring System (inCLASS)*. Pilot version.

Slot, P. L., Bleses D., Justice L. M., Markussen-Brown, J. & Højen, A. (2018). Structural and Process Quality of Danish Preschools: Direct and Indirect Associations With Children's Growth in Language and Preliteracy Skills. *Early Education and Development*, 29(4), 581-602. <https://doi.org/10.1080/10409289.2018.1452494>

Singer, E. & Kleerekoper, L. (2009). *Pedagogisch Kader Kindcentra 0-4 jaar*. Elsevier Gezondheidszorg.

Stolk, A., Hunnius, S., Bekkering, H., & Toni, I. (2013). Early social experience predicts referential communicative adjustments in five-year-old children. *Plos One*, 8(8), 72667. <https://doi.org/10.1371/journal.pone.0072667>

Tapper Strawhacker, M-A. (2013). First Steps: Making the Transition to Preschool. *Journal of the American Psychiatric Nurses Association* 28(5), 243-245.

<https://doi.org/10.1177/1942602X13498774>

Thijs, J. T. & Koomen, H. M. Y. (2008). Task-related Interactions between Kindergarten Children and their Teachers: The Role of Emotional Security. *Infant and Child Development*, 17, 181-197. <https://doi.org/10.1002/icd.552>

Tonge, K. L., Jones, R. A. & Okely, A. D. (2018). Quality Interactions in Early Childhood Education and Care Center Outdoor Environments. *Early Childhood Education Journal*, 47, 31-41. <https://doi.org/10.1007/s10643-018-0913-y>

Vroom, M. (2007). Wet en regels in de kinderopvang.

<https://www.kinderopvangtotaal.nl/wet-en-regels-in-de-kinderopvang-kind002222w/>

Veen, A., Ledoux, G., Emmelot, Y.E., Gevers Deynoot-Schaub, M.J.J.M. (2019). Integrale kindcentra over wat hen kenmerkt. Amsterdam: Kohnstamm Instituut. (Rapport 1021, projectnummer 40783)

Wyslowska, O., & Slot, P. L. (2020). Structural and Process Quality in Early Childhood Education and Care Provisions in Poland and the Netherlands: A Cross-National Study Using Cluster Analysis. *Early Education and Development*, 31(4), 524-540.

<https://doi.org/10.1080/10409289.2020.1734908>

Bijlage A

Deelvraag 1: handelen	Deelvraag 2: visie	Deelvraag 3: woorden	Deelvraag 4: professionalisering	Overige, losse codes
Organiseren activiteiten	Peuter- kleuter	Kind	Kwaliteit	Fysieke ruimte
Ondersteuning	Ontwikkelin g peuters	Leerling	Samenwerking	Groeps grootte
Onderbouwing keuzes	Ontwikkelin g kleuters	Ontwikkeling	Opleiding	Innovatie
Coöperatief leren	Doorgaande lijn	Schoolse vaardigheden	Kennis	Beleid
Oudergesprekken/overdrachtsgesprekken	Wet- en regelgeving	Communicatie	Ontwikkeling	Collega's
Uitdaging bieden	Rol van ouders	Medeopvoede rs	Bij- en nascholing	Werkgroepen
Taakverdeling	Sociaal- emotionele ontwikkeling	3+		VVE
	Cognitieve ontwikkeling	Instroom		Spelend leren
		Peuter		0-7
		Kleuter		Corona

Deelvraag 1: handelen	Deelvraag 2: visie	Deelvraag 3: woorden	Deelvraag 4: professionalisering	Overige, losse codes
	Zelfredzaam heid (zindelijk, aan- en uitkleden)	Opvang	Extra rol PP in VVE/spelend leren	Verschil andere locaties
	Oprichting PK	Onderwijs/sch ool	Gelijkwaardig	Omgekeerde beweging (school naar opvang)
Thema(voorbereiding)	Spelend leren	Pedagogisch medewerker	Informeel overleg	Peuters moeten vaker komen
Observatiesysteem – konnect & parnassys	Natuurlijke overgang	Pedagogisch professional	Professionele cultuur	
Intern begeleider 0-4	Kindvolgend	Leerkracht/juf vrouw	Kwaliteiten PK	
	Mening over PK/transitie	Dagritme/pict ogrammen		